

Informiranost o preventivnim pregledima dojke među korisnicima zdravstvene zaštite u Domu zdravlja Gospić

Awareness of breast preventive screenings among healthcare users at the health center Gospić

Kristina Davidović¹, Karolina Vižintin², Vanja Marković³

¹Dom zdravlja Ličko-senjske županije, 118. brigade HV 3, 53 000 Gospić, e-mail: kristinadavidovic7@gmail.com

²Opća bolnica Karlovac, Ul. Andrije Štampara 3, 47 000 Karlovac, e-mail: karolina.vizintin@bolnica-karlovac.hr

³Medicinska škola Karlovac, Ul. Andrije Štampara 5, 47 000 Karlovac, e-mail: vanja.pranjic@yahoo.com

Sažetak

Uvod: Rak dojke jedan je od najčešćih uzroka smrti žena u Republici Hrvatskoj. Rano otkrivanje presudno je za uspješno liječenje, a preventivni pregledi imaju ključnu ulogu za smanjenje mortaliteta od ove bolesti.

Cilj: Cilj je rada utvrditi razinu informiranosti o preventivnim programima dojke, ispitati najčešće izvore informiranosti o preventivnim pregledima, utvrditi postotak provođenja samopregleda dojki u dobnim skupinama (18 – 25, 26 – 35, 36 – 45, 46 – 55, 56 – 65, 66 – 70 godina) te ispitati znanje populacije o pojavnosti raka dojke kod muškaraca.

Materijali i metode: U istraživanju je sudjelovalo 248 ispitanika, a provedeno je u ambulantama obiteljske medicine i ginekološkim ambulantama Doma zdravlja Gospić u periodu od 23. 5. 2025. do 31. 5. 2025. godine. Podaci su prikupljeni anonimnim anketnim upitnikom te su obrađeni u programima Microsoft Excel i Statistica 14.0.0.15 (TIBCO Software Inc.).

Rezultati: Istraživanje je obuhvatilo 248 ispitanika, od čega 243 ispitanika čine žene i 5 muškaraca. Najzastupljenije su dobne skupine 18 – 25 godina, njih 44 %. S obzirom na stručnu spremu, većina ispitanika ima srednju stručnu spremu. Na pitanja o informiranosti, 72 % ispitanika upoznato je s pojmom samopregleda, dok samo 32 % redovito provodi samopregled dojki. Utjecaj straha, srama ili nedovoljne informiranosti navodi 40 %, unatoč tome, 78 % ispitanika navodi da su preventivni pregledi dovoljno dostupni. Samo 23 % ispitanika obavilo je ultrazvuk dojki, dok je 12 % obavilo mamografiju, što ukazuje na nizak odaziv na dijagnostičke pretrage, iako 85 % ispitanika prepoznaje važnost ranog otkrivanja bolesti.

Zaključak: Istraživanje je pokazalo da ispitanici imaju osnovno znanje o preventivnim pregledima, ali je njihova provedba još uvijek nedovoljna. Potrebno ih je dodatno educirati i potaknuti na redovite preglede kako bi se povećala stopa rano otkrivenog raka dojke te postiglo uspješnije liječenje. S obzirom na nisku učestalost odaziva na dijagnostičke metode (ultrazvuk, mamografiju), smatra se da je potrebno dodatno jačanje javnozdravstvenih akcija, kao i osnaživanje mentalnog zdravlja.

Ključne riječi: čimbenici rizika, informiranost populacije, prevencija, preventivni pregledi, rak dojke

Kratak naslov: Prevencija raka dojke

Abstract

Introduction: Breast cancer is one of the leading causes of death among women in the Republic of Croatia. Early detection is key to successful treatment, and preventive examinations play a crucial role in reducing mortality and disease rates.

Aim: Aim is to determine the level of awareness about breast cancer prevention programs, identify the most common sources of information on preventive examinations, determine the frequency of breast self-examinations by age groups (18-25, 26-35, 36-45, 46-55, 56-65, 66-70), and assess the population's knowledge about the occurrence of breast cancer in men.

Materials and Methods: A total of 248 respondents participated in the study, which was conducted in the family medicine and gynecology clinics of the Gospić Health Center during the period of 23.05.2025.-31.05.2025. Data were collected via an anonymous questionnaire and processed using Microsoft Excel and Statistica 14.0.0.15 (TIBCO Software Inc.).

Results: The study included 248 respondents, of whom 243 were women and 5 were men. The most represented age group was 18-25 years, accounting for 44%, with the majority of respondents having completed secondary education. Regarding awareness, 72% respondents were familiar with the term, but only 32% regularly performed breast self-exams. Fear, shame, and lack of information were cited by 40% respondents as reasons for avoiding preventive screenings, although 78% believed preventive screenings were sufficiently accessible. Only 23% respondents had undergone a breast ultrasound, and only 12% had a mammogram, indicating a low turnout for diagnostic procedures. As many as 85% of respondents recognized the importance of early disease detection.

Conclusion: The research showed that respondents have basic knowledge about preventive screenings, but their application in practice remains insufficient. Additional education is needed to encourage regular examinations and thus improve early detection of breast cancer. Given the low frequency of diagnostic methods use (ultrasound, mammography), it is considered necessary to strengthen public health campaigns and mental health support.

Keywords: risk factors, population awareness, prevention, preventive screenings, breast cancer

Short title: Breast cancer prevention

Uvod

Rak dojke predstavlja treći uzrok smrtnosti žena u Republici Hrvatskoj, odmah nakon raka pluća i kolorektalnog karcinoma. Prema istraživanjima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u 2021. godini zabilježeno je 2 928 slučajeva raka dojke kod žena. Incidencija pojavnosti iznosi 145,60/100 000. Stopa smrtnosti u 2023. godini iznosila je 35,5/100 000, odnosno 707 žena umrlo je u toj godini od raka dojke. Unatoč napretku u dijagnostici i liječenju, rak dojke i dalje ostaje značajan javnozdravstveni problem, posebno zbog kasnog otkrivanja bolesti [1, 2].

Cilj je preventivnih pregleda smanjiti mortalitet od raka dojke za 15 – 20 %. Svake godine u Republici Hrvatskoj broj novooboljelih žena u prosjeku iznosi 2 700 [3]. Rak dojke najčešće povezujemo sa ženama, ali i muška populacija bilježi poraste u broju novooboljelih. Prema istraživanjima iz 2021. godine godišnje se otkrije oko 40 novooboljelih muškaraca [4].

Preventivne mjere, osobito redoviti preventivni pregledi i samopregled dojki, ključni su za rano otkrivanje bolesti i povećanje stope preživljenja. Istraživanja pokazuju kako svijest i znanje o važnosti prevencije variraju. Epidemiološka istraživanja potvrđuju postojanje brojnih čimbenika za nastanak raka dojke, među kojima su najčešći: dob, naslijeđe, prehrambene navike, način života i reproduktivni status [4, 5]. Preventivne mjere možemo podijeliti na primarne i sekundarne. Primarna prevencija uključuje: zdrav način života, pravilnu i uravnoteženu prehranu, redovitu tjelesnu aktivnost, prestanak pušenja i konzumacije alkohola. Sekundarna prevencija obuhvaća rane preglede i dijagnostiku kako bi se rak dojke otkrio u početnim fazama. Ona obuhvaća: samopregled dojki, klinički pregled dojki, ultrazvuk (UZV), mamografiju i genetsko testiranje [6].

U Hrvatskoj su provedena istraživanja koja ukazuju na nedovoljnu informiranost o preventivnim pregledima. Istraživanje provedeno 2017. godine u Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji obuhvatilo je 681 ispitanika, a rezultati su pokazali da 96 % ispitanih žena zna što je samopregled dojki, 82 % zna kako se on provodi te samo 20 % žena provodi redovni samopregled dojki jednom mjesečno. Ovi podaci ukazuju na potrebu za redovitom edukacijom i podizanjem svijesti o važnosti preventivnih pregleda [7, 8].

Istraživanja pokazuju da će nakon postavljene dijagnoze tri od četiri žene oboljele od raka dojke živjeti 10 ili više godina, što je dvostruko dulje nego prije 40 godina. Bolesti i promjene na dojkama vrlo su različite i mnogobrojne, zajedničko im je da ih se treba što prije uočiti, dijagnosticirati i primjereno liječiti [9, 10].

Cilj je istraživanja ovog rada otkriti informiranost odnosno svijest, znanje i stavove korisnika zdravstvene zaštite o preventivnim mjerama protiv raka dojke. Provođenjem istraživanja ispituje se informiranost o preventivnim pregledima dojke među populacijom u dobnim skupinama od 18. do 70. godine života. Analizom istraživanja u ovom radu možemo doprinijeti znanosti i struci istražujući podatke koji mogu pokazati jesu li preventivni pregledi dovoljno dostupni, koliki je odaziv na preventivne preglede te je li potrebno

uvesti dodatne mjere kako bi odaziv, ali samim time i prevencija, bio uspješniji [11]. Podizanjem svijesti o važnosti prevencije i ranog otkrivanja raka dojke povećava se mogućnost uspješnog liječenja i daje se bolja prognoza ishodu liječenja, što također utječe na razvoj znanosti i struke [12].

Materijali i metode

Istraživanje je provedeno na uzorku od 248 dobrovoljnih ispitanika u ambulantom obiteljske medicine i ginekološkim ambulantom Doma zdravlja Ličko-senjske županije, ispostava Gospić u razdoblju od 23. 5. 2025. do 31. 5. 2025. godine. U istraživanju su zastupljena oba spola u dobi od 18 do 70 godina.

Kriterij uključenja: Punoljetni dobrovoljni ispitanici s prebivalištem u Republici Hrvatskoj, s u potpunosti ispunjenim anketnim upitnikom.

Kriterij isključenja: Maloljetne osobe, osobe bez prebivališta u Republici Hrvatskoj, osobe koje ne daju pristanak za sudjelovanje i nepotpuno ispunjeni anketni upitnici.

Način izbora uzorka bio je neprobabilistički – redosljednom dolaska u ambulante obiteljske medicine i ginekološke ambulante Doma zdravlja Gospić. Metoda uzorkovanja bila je jednostavni slučajni uzorak. Sudjelovanje u istraživanju bilo je potpuno dobrovoljno i anonimno. Svi su ispitanici pisanim i usmenim putem bili upućeni o načinu ispunjavanja upitnika te su imali pravo odustati od sudjelovanja u bilo kojem trenutku, sve do predaje ispunjenog anketnog upitnika. Istraživanje se provelo po načelima EU propisa o zaštiti podataka, nije narušena privatnost sudionika.

Statistička obrada podataka

Varijable koje su se ispitivale u istraživanju jesu demografski podaci (spol, dob, stupanj obrazovanja, mjesto stanovanja). Spol i mjesto stanovanja ispitanika definirani su nominalnom varijablom, dob je izražena na omjernoj ljestvici, podijeljena u šest dobnih skupina: 18 – 25, 26 – 35, 36 – 45, 46 – 55, 56 – 65 i 66 – 70. Procjena znanja ispitanika o preventivnim pregledima dojke prikazana je s pomoću nominalne ljestvice i postotaka. Odgovori ispitanika, ukupno i pojedinačno, analizirani su Hi-kvadrat testom. Statistička analiza podataka provodila se u programu Statistica 14.0.0.15 (TIBCO Software Inc.) uz postavljanje razine značajnosti na $p < 0,05$.

Rezultati

U istraživanju je sudjelovalo 248 ispitanika. Prema spolnoj strukturi najzastupljenije su žene, njih 243 (98 %) i 5 (2 %) muškaraca. Dobna struktura ispitanika prikazuje da je najzastupljenija skupina ispitanika 18 – 25 godina, njih 44 % (109 ispitanika). Druga najzastupljenija skupina jest 26 – 35 godina (79 ispitanika), dok najmanji broj ispitanika pripada skupini 66 – 70 godina (0,8 %). U istraživanju su sudjelovali najvećim dijelom ispitanici mlađi od 46 godina, njih čak 88 %. Analizirani podaci pokazuju da 79 % ispitanika po-

znaje pojam samopregleda dojki i 72 % ispitanika navodi da zna postupak izvođenja samopregleda. Uvidom u podatke o provedbi samopregleda, 12 % ispitanika provodi redovni mjesečni samopregled dojki, dok njih 26 % uopće ne provodi samopregled. Razlozi za neobavljanje pregleda variraju: 27,8 % ispitanika radi pregled povremeno, 18 % ispitanika navodi da ne zna kako se provodi samopregled dojki, 11% ne zna kada ga treba provoditi, a 17 % navodi da ne vidi važnost u provođenju samopregleda dojki. Utjecaj straha, srama ili nedovoljne informiranosti u provođenju preventivnih pregleda navodi 39 % ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika, 96 % njih smatra da su preventivni pregledi važni, te 86 % vjeruje da rano otkriven rak dojke povećava preduvjet za izlječenjem. Dijagnostički ultrazvuk dojki obavilo je 23 % ispitanika, a njih 12 % mamografiju. Ispitanici navode liječnika kao glavni izvor informiranosti o prevenciji raka dojke, njih 52 %, zatim internet 30 %, TV 18 %. Također, 43 % ispitanika navodi da se rak dojke javlja samo kod žena, dok 57 % zna da se može javiti i kod muškaraca. Vezano za poznavanje preventivnih akcija, 49 % ispitanika poznaje neki oblik edukacijske kampanje. S obzirom na uvid u značenje životnih navika, 57 % ispitanika ne prepoznaje vezu između zdravog načina života i smanjenog rizika od raka dojke.

Rasprava

Istraživanjem su dobiveni rezultati koji potvrđuju slične trendove, ali i određene razlike koje su povezane s geografskim i demografskim specifičnostima između istraživanja provedenog u Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji s onim provedenim u Ličko-senjskoj županiji. Većina ispitanika bila je ženskog spola, mlađe životne dobi (najviše u kategorijama 18 – 25 i 26 – 35 godina), s većinom populacije iz urbanih sredina (grada) i srednjom stručnom spremom. Istraživanje je pokazalo da 71 % ispitanika zna za samopregled dojki, što ukazuje na visoku razinu osnovne informiranosti, iako se manji dio pridržava preporuka redovitog provođenja samopregleda dojki, njih 12 %. Razlika između znanja i primjene očita je, a ispitanici kao razloge često navode nedostatak motivacije i znanja. Prepreke za provođenje samopregleda dojki iste su kao i 2017. godine, a one uključuju manjak informiranosti o pravilnom načinu i vremenu izvođenja samopregleda, ali i podcjenjivanje važnosti samopregleda dojki. Razlozi neodaziva na preventivne preglede često su povezani s utjecajem straha, srama ili nedovoljne informiranosti, što navodi čak 40 % ispitanika čime se otvara prostor za rad na psihološkom pristupu u prevenciji raka dojke. S obzirom na dostupnost pregleda, većina ispitanika smatra ih dovoljno dostupnima, što je pozitivan pokazatelj i napredak u odnosu na ranija istraživanja. Podatak da je tek 56 ispitanika obavilo ultrazvuk dojki, a samo 29 mamografiju, ukazuje naizgled na nisku razinu uključenosti u preventivne preglede. Međutim, ovaj podatak potrebno je interpretirati u kontekstu dobne strukture ispitanika. Budući da čak 44 % ispitanika pripada dobnoj skupini od 18 do 25 godina, a nacionalni preventivni programi mamografskog probira obuhvaćaju žene u dobi od 50 do 69 godina, nizak postotak obavljenih mamografija u ovom je uzorku očekivan i nije nužno pokazatelj

neodgovornog ponašanja ili neinformiranosti, već posljedica činjenice da velik dio ispitanika još ne podliježe kriterijima za redovit probir. Prema navedenom, također se otvara dodatni prostor za jačanje preventivnih mjera među populacijom koja prema godinama ne podliježe probiru. Glavni izvor informiranosti ostaju liječnici (52 %), čime se potvrđuje pretpostavka da oni imaju ključnu ulogu u edukaciji. Značajnu ulogu ima i internet, što ukazuje na potrebu jačanja digitalne edukacije koristeći relevantne podatke i provjerene izvore informacija jer on predstavlja važan sekundarni kanal prevencije. Većina ispitanika prepoznaje rizične čimbenike (npr. prethodne bolesti dojke, pušenje, izloženost radioaktivnom zračenju), ali tek njih 108 (44 %) smatra da način života može smanjiti rizik od nastanka raka dojke, što predstavlja zabrinjavajući podatak s obzirom na suvremena znanja o važnosti pravilne prehrane i promociji fizičke aktivnosti u prevenciji bolesti. Također, rezultati ukazuju na prisutnost stereotipa jer čak 43 % ispitanika smatra da se rak dojke javlja samo kod žena, iako većina (57 %) ispravno prepoznaje da mogu oboljeti i muškarci. Jedan pozitivan pomak u usporedbi s istraživanjem iz 2017. godine jest percepcija ranog otkrivanja raka dojke, 85 % ispitanika smatra da se ranim otkrivanjem bolesti povećava preduvjet za izlječenjem, što ukazuje na uspjeh preventivnih akcija. Istraživanje provedeno u Domu zdravlja Gospić pokazuje bolju opću informiranost nego što je bila 2017. godine u drugim sjevernim županijama. Postoji prostor za napredak, osobito u području povećanja motivacije za redovite preglede kod ciljanih dobni skupina, znanja o samopregledu, te promjena stavova o utjecaju životnih navika na zdravlje dojki.

Zaključci

Glavni cilj rada bio je utvrditi razinu informiranosti o preventivnim pregledima dojke. U istraživanju su sudjelovale 243 žene i 5 muškaraca, što ukazuje na značajnu razliku u zastupljenosti ispitanika. Rezultati pokazuju da su žene znatno informiranije o pojmu samopregleda dojki i važnosti preventivnih mjera, dok broj muškaraca koji su svjesni tih mjera ostaje zanemariv, čime se potvrđuje glavna hipoteza rada. Potvrđeno je da je liječnik najčešći izvor informiranosti o prevenciji raka dojke (52 %), što ističe njegovu ključnu ulogu u prenošenju informacija. Analiza dobne strukture i navika samopregleda potvrdila je očekivanja da se većina žena koje obavljaju samopregled nalazi u mlađim dobnim skupinama (do 45 godina) jer te skupine i čine većinu uzorka. Nadalje, rezultati su pokazali da većina ispitanika (57 %) zna da se rak dojke ne pojavljuje samo kod ženske populacije, čime je opovrgnuta pretpostavka da više od polovice populacije neće biti upoznato s tom činjenicom. Rezultati istraživanja jasno ukazuju na dobru opću informiranost, ali pokazuju prostor za napredak u kontekstu redovitog provođenja samopregleda. Istaknute su emocionalne barijere (strah i sram) te potreba za boljom vidljivošću edukacijskih kampanja. Zaključno, provedeno istraživanje ukazuje na važnost kontinuiranog rada na planiranju učinkovitih mjera i ciljanih javnozdravstvenih edukacija kako bi se poboljšao odaziv i provođenje preventivnih mjera. Buduće javnozdravstvene mjere trebale bi biti usmjerene na jačanje motivacije i osnaživanje mentalnog zdravlja kako bi se

poboljšalo shvaćanje važnosti prevencije, ali i na smanjenje stigme. Također, jačanje intrinzične motivacije i lokusa kontrole u populaciji na koju se istraživanje odnosi dovodi do spoznaje ukupnog zdravlja kao temeljne komponente općeg blagostanja u kojoj je prevencija primarni imperativ.

Literatura

- [1] Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Listopad – mjesec borbe protiv raka dojke [internet]. Zagreb: HZJZ; 2022. [citirano: 14. prosinca 2024]. Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-prevencija-nezaraznih-bolesti/listopad-mjesec-borbe-protiv-raka-dojke-2/>.
- [2] Baketić-Orešković L, Šantek F. Karcinom dojke: Multidisciplinarno liječenje. Zagreb: Medicinska naklada; 2018.
- [3] Šamija M, Juzbašić S, Šeparović V, Vrdoljak VD. Tumori dojke. Zagreb: Medicinska naklada; 2025.
- [4] Fajdić J, Džepina I. Kirurgija dojke. Zagreb: Školska knjiga; 2006.
- [5] Cutress R, Stevens A, Anandadas C, Debnath D. Breast cancer [internet]. United Kingdom: Cancer research UK; 2023 [citirano: 17. ožujka 2025]. Dostupno na: https://find.cancerresearchuk.org/?q=breast%20cancer&size=n_20_n.
- [6] Pečet J, Hohnjec B, Sajko M. Stavovi i znanja žena Varaždinske, Koprivničko-križevačke te Međimurske županije prema samopregledu dojke. Hrvatski časopis za javno zdravstvo. 2017; 13 (52): 15–23.
- [7] Vrdoljak E, Belac Lovasić I, Kusić Z, Gugić D, Juretić A. Klinička onkologija. Zagreb: Medicinska naklada; 2018.
- [8] Stewart BM, Wild CP. World Cancer Report 2014. Lyon: International Agency for Research on Cancer; 2014.
- [9] Ramljak V, Vielh P. One Day Diagnosis. Libri Oncol. 2014; 42: 83–5.
- [10] Marijanović I, Buhovac T. Onkologija jučer, danas, sutra. Zdravstveni glasnik. 2017; 3 (1): 95–6.
- [11] Zadravec L. Znanje i stavovi žena o prevenciji raka dojke [diplomski rad]. [Varaždin]: Sveučilište Sjever Varaždin; 2020.
- [12] Tang P, Tse GM. Immunohistochemical Surrogates for Molecular Classification of Breast Carcinoma. Arch Pathol Lab Med. 2015; 140 (2): 800–14.

Authors declare no conflict of interest.

Nema sukoba interesa.
